

VI. — OVER RATTUS RATTUS ROQUEI SODY

met beschrijving van een nieuw ras van *Rattus rattus* van Soemba.

DOOR H. J. V. SODY.

Geen der op Java voorkomende soorten heeft wellicht den werkers in Javaansche ratten zooveel determinatie-zorgen gekost als de voor kort door mij ¹⁾ met *roquei* benoemde Javaansche „boomrat” ²⁾.

Door enkele auteurs ³⁾ werd de vorm oorspronkelijk slechts aangeduid als *Mus* sp. of *Rattus* sp., ter verduidelijking vergezeld van eenige Inlandsche namen als „tikoes koening” en „tikoes poehoen”.

Er schijnt verder oorspronkelijk een vrij algemeene meening te hebben bestaan, dat deze witbuikige rat identiek zou zijn met JENTINK's *Mus neglectus*. Met dien naam vinden we althans zulke volkomen witbuikige ratten met scherpe afscheiding tusschen het wit van den buik en het donker van den rug, aangeduid bij ROBINSON en KLOSS ⁴⁾, CHASEN en KLOSS ⁵⁾, DAMMERMAN ⁶⁾ e. a. Het schijnt echter, dat die naam in werkelijkheid slechts een synoniem is van *diardi* Jentink, in elk geval wijst de oorspronkelijke beschrijving ¹⁾ (“muzzle, lips, throat, chest, belly, inside of legs and arms yellowish, the hairs being slate-colored with long yellow tips”) zeker *niet* op onze witbuikige boomrat.

Zoover ik kan nagaan was OTTEN ⁸⁾ de eerste, die voor onze rat den naam *rufescens* (Gray, nec Bonhote!) gebruikte, hierin later nagevolgd door VAN HEURN ⁹⁾. OTTEN baseerde zich hierbij op een bericht van DE BEAUFORT ¹⁰⁾, die op zijn beurt weer zich beriep op het werk van BONHOTE ¹¹⁾, bij welken laatsten auteur dan ook stellig de oorsprong van deze vergissing te zoeken is. In zijn overzicht der “Oriental rats” geeft deze laatste schrijver een zeer eigenaardige onderverdeeling van de “*Mus rattus* group”, t. w. in:

- 1) Nat. Tijdschr. Ned. Ind., LXXXIX, 1929, p. 163, Noot.
- 2) Niet te verwarren met de helaas (bij uitzondering) ook wel eens „boomrat” genoemde *Chiropodomys gliroides*. Zie bijv. Publ. Ned. Ind. Landb. Synd., VI, 1914, p. 897.
- 3) DAMMERMAN, Med. Lab. Plantenz., XXIV, 1916, p. 4.
SODY, Nat. Tijdschr. Ned. Ind., LXXXVII, 1927, p. 199.
- 4) Journ. Fed. Mal. Stat. Mus., VIII, 1918, p. 54 en VII, 1919, p. 279.
- 5) Misc. Zool. Sumatr., XXVII, 1928, p. 1 en Journ. Mal. Br. Roy. As. Soc., VI, 1928, p. 46.
- 6) Treubia, VIII, 1926, p. 303.
- 7) Notes Leyd. Mus., II, 1880, p. 13.
- 8) Med. Burgerl. Geneesk. Dienst, 1924, II, p. 6 en 127.
- 9) Korte Med. Inst. Plantenz., N°. 9, 1928.
- 10) Med. Burgerl. Geneesk. Dienst, 1913, II, 2e Bund., p. 8.
- 11) Fasc. Malay., Zool., 1903, p. 32.

a. sub-groep *griseiventer* (synoniem van *diardi*), de gewone huisrat.

b. sub-groep *pyctoris*, "a hill rat", "underparts white" (waartoe o. a. *Mus jalorensis* wordt gerekend).

c. sub-groep *rufescens*, "a tree rat". Deze laatste sub-groep wordt door hem beschreven als hebbende de „underparts white or yellowish white”. Het is stellig naar deze beschrijving (kort gezegd dus: „een witbuikige boomrat”), dat OTTEN onze witbuikige rat, die inderdaad ook een boomrat mag worden genoemd en stellig ook tot de *Rattus rattus*-groep behoort, bestempelde met den naam *rufescens*.

Ik heb veel moeite gedaan om de juistheid van deze determinatie te controleeren en daarbij bleek mij, dat BONHOTE hier een vrij grove fout heeft gemaakt.

Reeds in de oorspronkelijke beschrijving van *rufescens* door Gray¹⁾ lezen we: "Fur pale brown: beneath yellowish-gray. Under fur lead coloured" etc. Terecht zegt BLYTH²⁾, dat het is "utterly impossible to recognize the species from the foregoing description", maar alleen het feit van de geelachtig-grijze onderzijde is reeds zeer sterk sprekend tegen BONHOTE's beschrijving en OTTEN's determinatie. THOMAS³⁾ trouwens beschrijft de „variety *rufescens*” als "colour dull rufous, generally but little paler below". Hij acht den vorm eigenlijk slechts van *Mus alexandrinus* te verschillen door zijn wat kleinere afmetingen en verder zegt hij nog, dat „these varieties (*alexandrinus*, *nitidus* en *rufescens*) seem to grade insensibly into one another". HOSSACK⁴⁾ tenslotte verwerpt óók dit verschil in afmetingen, dat hij uitsluitend wil terugbrengen tot verschillen in leeftijd.

Hoewel ik mij, na dit al, reeds vrij zeker voelde, dat BONHOTE hier niet te vertrouwen was, zoo verzocht ik ten overvloede nog aan het Indian Museum te Calcutta, mij een paar authentieke *Rattus rufescens*-huiden ter bezichtiging te willen leenen, aan welk verzoek met de grootste welwillendheid werd voldaan. De drie ontvangen huiden toonden zich in haar kleuren volkomen overeen te komen met onze gewone huisrat (*Rattus rattus diardi*) in haar vele variaties:

N°. 1 was ventraal zéér donker grijs (overeenkomend met het op één na donkerste *diardi*-stuk in mijn collectie).

N°. 2 was buitengewoon sterk geelachtig op de buikzijde, met grijze basen der individueele haren, en bezat een opvallend lichtbruine rugzijde (volkomen overeenkomstig één der *diardi*'s in mijn collectie).

1) Mag. Nat. Hist., N. S., I, 1837, p. 585.

2) Journ. As. Soc. Bengal, XXXII, 1863, p. 340.

3) Proc. Zool. Soc., 1881, p. 534.

4) Rec. Ind. Mus., I, 1907, p. 16.

Nº. 3 was witachtig op de buikzijde, welke kleur geleidelijk (niet scherp begrensd) overging in het bruinachtig van den rug (ook dit type is in mijn *diardi*-serie nauwkeurig gelijkend aanwezig).

De door mij genomen schedelmaten meen ik te dezer plaatse wel achterwege te kunnen laten. Ook zonder dat is, meen ik, reeds voldoende aangetoond, dat de naam *rufescens* voor onze Javaansche boomrat volkomen onbruikbaar is.

Tenslotte werd voor kort door DAMMERMAN ¹⁾ nog weer een geheel andere naam voor deze rat gebruikt, t. w. *Rattus rattus jalorensis*, Bonhote.

Slaan wij BONHOTE's beschrijving van *jalorensis* ²⁾ op, dan komen de kleuren inderdaad zeer goed overeen. De maten door BONHOTE gegeven zijn echter veel kleiner dan die van de Javaansche boomrat. De mogelijkheid bleef intusschen bestaan, dat BONHOTE's serie toevallig slechts uit kleine exemplaren bestond. Intusschen kreeg ik gelegenheid de schedels van een 5-tal der grootste exemplaren van deze soort uit het Raffles Museum te Singapore op te meten. Het grootste exemplaar had een schedel met een grootste lengte van 44.5 mm. De heer BODEN KLOSS, directeur van het Museum, bevestigde mij op mijn verzoek per brief nog eens met nadruk, dat dit stuk werkelijk het grootste was uit zijn museumserie van 100 exemplaren, ja zelfs het grootste van de 270 exemplaren van *jalorensis*, die hij in totaal van buiten Java had gezien, er bij voegende, dat slechts ongeveer 5 à 10 procent van deze serie een schedellengte heeft van 42 en 43 mm. Waar nu mijn eigen Java-serie van de boomrat (29 exemplaren) reeds 3 stuks telt met schedelmaten van resp. 45, 45 en 45.5 mm., zoo meen ik, dat, alléén al op grond van de maten (zie verder nog hieronder) afscheiding van den Javavorm als afzonderlijke subspecies, noodzakelijk moet worden geacht.

Met den heer BODEN KLOSS over de wenschelijkheid dezer afscheiding corresponderend, deelde deze heer mij mede niet te gelooven in een grooter zijn van de Java-dieren. Ten bewijze daarvan en tevens ter aanvulling van mijn (toenmaals) nog hoogst onvoldoende eigen gegevens, stuurde de heer KLOSS mij een lijstje van de maten der Java-stuks, aanwezig in het Raffles Museum. De schedelmaten van de 11 adulte exemplaren varieerden van 41.5 tot 45 mm. In het licht van het bovenstaande gezien meen ik echter in deze getallen (vooral de schedelmaat van 45, aanwezig alweer in een serie van 11 stuks en verder ook nog de 3 schedels van 44 en het gemiddelde van 43.2) juist eerder een versterking van mijn meening te mogen zien!

1) Treubia, X, 1923, p. 308.

2) Fasc. Malay., Zool., 1903, p. 28.

In het Zoologisch Museum te Buitenzorg, waar ik omstreeks een jaar geleden in totaal (ik meen) 5 Java-exemplaren aantrof, bevonden zich daaronder alweer 2 exemplaren van 45 (Nos. 676 en 671, Blawan Idjen, Oost-Java).

Vergelijken we verder nog even de maten voor kop + lichaam, dan vinden we daarbij het grootte-verschil misschien nog opvallender gedemonstreerd:

Malakka: voor de typische serie (8 stuks) geeft BONHOTE als
maximum 152 mm.
" : grootste exemplaar uit 100 stuks in Raffles Museum
meet 169 "
" : „10 adulten” (CHASEN en KLOSS)¹⁾, maximum . . . 170 "

Java: mijn materiaal (29 stuks), maximum 190 mm.
" 11 stuks uit het Raffles Museum te Singapore, maximum 188 "
" opgave DAMMERMAN²⁾ (50 stuks, Oost-Java), maximum 205 "

De heer VAN HEURN berichtte mij zelfs van een Buitenzorg-exemplaar in zijn bezit groot 220 mm.³⁾ Exemplaren van meer dan 170 zijn trouwens op Java zeer gewoon. DAMMERMAN vond zelfs als gemiddelde van 50 adulten uit het Malangsche 175 mm.

Bovendien is er waarschijnlijk nog eenig verschil in kleur der buikzijde bij beide vormen waar te nemen. De heer KLOSS schreef mij van de echte *jalorensis*: "there is a good deal of variation in the colour of the underparts which range from white to greyish-white even in a series taken at almost any place at the same time". Nu is het waar, dat ook bij *roquei* wel eens een flauw grijze streep over de borst voorkomt, maar dit is stellig uitzondering, althans bij de 29 stuks in mijn bezit vertoont dit verschijnsel zich slechts drie maal in uiterst zwakke mate.

Als type van *roquei* is te beschouwen een ad. ♂ (huid en schedel) van Gedangan, Semarang, Midden-Java, 16-VIII-1924, waarvan de maten zijn: kop + lichaam 190; staart 215; voet 35; grootste schedellengte 45.5; condylobasale lengte 40; palatale lengte 25.5; kleinste interorbitale breedte 7.5; craniale breedte boven de wortels der zygomatae 17; lengte van een nasale 17; grootste breedte der gecombineerde nasales 5; kleinste do. 2.5; lengte diastema 13; lengte boven-kiezenrij 7.5.

1) Journ. Mal. Br. Roy. As. Soc., VI, 1928, Pt. 3, p. 26.

2) Med. Lab. Plantenz., XXIV, 1916, p. 7.

3) Door genoemden heer echter terecht als *abnormaal* groot aangeduid.

De naam *roquei* werd gegeven naar mijn vriend, den vroeger op Java bekenden jager en naturalist, den heer J. A. ROQUE.

De heer W. C. VAN HEURN versterkte intusschen mijn meening, dat de Javaansche boomrat niet identiek is met de Maleische *jalorensis*, op andere wijze nog in zéér sterke mate, daarmee tevens het bewijs leverend van het nut in bepaalde gevallen, van onderscheiding van afzonderlijke subspecies naar zulke uiterst geringe verschillen (bijv. in maat). Over de levenswijze en voortplanting van *jalorensis* bestaan namelijk eenige mededeelingen van de hand van WRAY ¹⁾. Nadat ik deze den heer VAN HEURN had toegezonden, berichtte de laatste mij, dat alleen al te oordeelen naar biologische kenmerken WRAY's rat onmogelijk identiek kan zijn met de hem in haar levenswijze tamelijk goed bekende Javaansche boomrat. Het is te hopen, dat de heer VAN HEURN binnenkort gelegenheid zal kunnen vinden deze beide uiterst sterk verschillende biologieën in geschrifte met elkaar te vergelijken. Gaarne mocht ik te dezer plaatse den heer VAN HEURN reeds mijn dank betuigen voor de zeer bijzondere hulp, die ik van Z. E. bij het voorbereiden van dit artikel mocht ontvangen.

Ter voorkoming van verdere verwarring in de Hollandsche namen stel ik voor voortaan de volgende namen te gebruiken:

Voor <i>Rattus rattus diardi</i> :	gewone huisrat.
„ <i>Rattus rattus brevicaudatus</i> :	sawahrat.
„ <i>Rattus rattus roquei</i> :	boomrat.
„ <i>Rattus concolor ephippium</i> :	hoemarat.
„ <i>Rattus norvegicus</i> :	rioolrat.
„ <i>Chiropodomys gliroides anna</i> :	pluimstaartrat.
„ <i>Mus musculus homosurus</i> :	huismuis.
„ <i>Mus musculus ouwensi</i> :	veldmuis.

Rattus rattus sumbae nov. subsp.

Een exemplaar van een geheel witbuikige varieteit van *Rattus rattus* van Soemba werd door DAMMERMAN ²⁾ eveneens gedetermineerd als *Rattus rattus jalorensis*. Hoewel slechts een enkel exemplaar beschikbaar is, zoo zijn toch de schedelmaten van dit stuk zoo geweldig veel grooter dan die van *Rattus rattus jalorensis* van Malakka en ook van *Rattus rattus roquei* van Java, dat ik meen niet te hoeven aarzelen om het stuk aan

1) Journ. Fed. Mal. Stat. Mus., I, 1905, p. 39.

2) Treubia, X, 1928, p. 308.

te zien als te behoren tot een nieuw, tot nu toe onbenoemd, ras (vergelijk ook de schedelmaat van 49 mm. van een eveneens van Soemba afkomstige rat met zeer lichte buik, door DAMMERMAN ter zelfder plaatse gedetermineerd als *Rattus rattus diardi*, welke determinatie m. i. evenzeer voor betwijfeling in aanmerking komt). Mr. KLOSS, directeur van het Raffles Museum te Singapore, schreef mij, in antwoord op mijn verzoek zijn meening ter zake te mogen vernemen, dat hij mijn nieuwe Soemba-subspecies als absoluut "sure" beschouwde.

Type: ♀ ad. (huid en schedel), Mao-Marroe, 450 m., Oost-Soemba, 9-V-1925. In Zoologisch Museum te Buitenzorg.

Wat schedelvorm en kleuren van de vacht aangaat, is het exemplaar niet te onderscheiden van *jalorensis* en *roquei*.

Maten: kop + lichaam 220 mm.; staart 237; voet 40; oor 25; grootste schedellengte 50; condylo-basale lengte 45; zygomatische breedte 23; kleinste interorbitale breedte 7; craniale breedte 17; lengte van een nasale 19; grootste breedte gecombineerde nasales 5; lengte diastema 14; lengte boven-molarenserie 8.5.

Buitenzorg, December 1929.
